

UNIVERSITATEA “ALEXANDRU IOAN CUZA” din IAȘI

Facultatea de Filosofie și Științe Social – Politice

Școala Doctorală de Filosofie și Științe Social – Politice

Departamentul: Sociologie

TEZĂ DE DOCTORAT

INFLUENȚA EDUCAȚIEI RELIGIOASE ASUPRA BENEFICIARILOR SISTEMULUI DE PROTECȚIE SPECIALĂ DIN CADRUL DIRECȚIEI GENERALE DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ ȘI PROTECȚIA COPILULUI DIN JUDEȚUL IAȘI

REZUMAT

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. Nicu GAVRILUȚĂ

Doctorand:

Irina Cecilia SAVIN (căs. IGNAT)

IAȘI, 2020

CUPRINS

INTRODUCERE	6
CAPITOLUL I. RELIGIE ȘI RELIGIOZITATE	14
I.1. Religia. Definiție și interpretare	14
I.2. Abordări sociologice clasice ale religiei	17
I.2.1. „Religia pozitivă”	18
I.2.2. Religia și progresul social	19
I.2.3. Religia ca fapt social	20
I.2.4. Sociologia comprehensivă a religiei	23
I.2.5. Abordarea sociologică a religiei în România	25
I.3. Religia – fenomen social	27
I.4. Funcțiile sociale ale religiei	31
I.4.1. Funcția explicită și manifestă a religiei	31
I.4.2. Funcțiile latente ale religiei	32
I.5. „România religioasă”	33
I.5.1. Religiozitatea. Definiții	33
I.5.2. Religiozitatea în spațiul românesc	34
CAPITOLUL II. TABLOUL SOCIOLOGIC AL EDUCAȚIEI RELIGIOASE	36
II.1. Abordarea sociologică a educației	36
II.1.1. Educația în viziunea lui Emile Durkheim	36
II.1.2. Educația abordată de Max Weber	39
II.1.3. Educația analizată de Herbert Mead	40
II.1.4. Educația din perspectiva lui Talcott Parsons	40
II.1.5. Educația abordată de Peter Berger și Thomas Luckmann	41
II.2. Tabloul educației religioase în Europa	41
II.2.1. Modele de abordare a educației religioase	46
II.3. Rolul și importanța educației religioase în procesul formativ al copilului	48
II.4. Argumente ale educației religioase la nivel național	50
II.5. Educația religioasă. Studii	52
II.6. Paradigme ale educației religioase	54
II.7. Educația religioasă în școală, familie și biserică	55
II.7.1. Statutul educației religioase în școala românească	55
II.7.2. Implicarea familiei în educarea religioasă a copiilor	57
II.7.3. Rolul familiei asupra dezvoltării copilului	58

II.7.4. Rolul bisericii în educația religioasă a copiilor	61
II.7.5. Rolul preotului în formarea profilului moral-religios și intelectual al copiilor	63
II.7.6. Rolul parteneriatului școală – familie – biserică în educația religioasă a copilului	64
CAPITOLUL III SERVICIILE SOCIALE ȘI PROTECȚIA COPILULUI	66
III.1. Sistemul protecției sociale în context european	66
III.2. Modele ale sistemelor de servicii sociale	68
III.2.1. Modelul nordic/scandinav	69
III.2.2. Modelul anglo – saxon/testării mijloacelor	70
III.2.3. Modelul sud european	71
III.2.4. Modelul germano-olandez al subsidiarității	71
III.2.5. Modelul franco–belgian al politicilor familiale	72
III.3. Sistemul de protecție specială în România	74
III.4. Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului din județul Iași	77
III.4.1. Scurt istoric	77
III.4.2. Ce servicii oferă D.G.A.S.P.C Iași?	78
III.4.2.a. Servicii privind Protecția Copilului și a Familiei	78
III.4.2.b. Servicii sociale oferite persoanelor adulte aflate în dificultate	80
III.5. Asistența maternală în România	82
III.5.1. De ce asistența maternală?	84
III.6. Instituționalizarea și efectele sale asupra dezvoltării psiho – comportamentale ale beneficiarilor din sistemul de protecție a copilului	86
III. 6.1. Comportamentul prosocial	86
III.6.2. Particularitățile comportamentelor copiilor instituționalizați	88
III.6.3. Particularitățile comportamentelor adolescenților instituționalizați	90
III.7. Reziliența beneficiarilor din sistemul de protecție specială	93
III.7.1. Reziliența. Definiție	93
III.7.2. Teorii ale rezilienței	94
III.7.3. Factorii de risc/protectivi ai rezilienței	95
CAPITOLUL IV METODOLOGIA CERCETĂRII SOCIOLOGICE	98
IV.1. Premise metodologice ale cercetării	99
IV. 2. Populația țintă investigată	99
IV.3 Metodologia eșantionării	99

IV.4. Metodele de culegere a datelor	101
IV.4.1. Analiza de documente relevante	102
IV.4.2. Ancheta pe bază de chestionar	103
IV.4.3. Interviu	105
IV.5. Considerații etice	109
CAPITOLUL V ANALIZA DATELOR ȘI REZULTATELE CERCETĂRII	112
V. 1. Rezultatele cercetării de tip cantitativ	112
V.1.1. Dimensiuni și indicatori	112
V.1.2. Analiza statistică a datelor și rezultatele cercetării	113
V.1.3. Rezultatele cercetării	113
V.1.3.1 Descrierea lotului de participanți	113
V.1.3.2. Importanța educației religioase și atitudinea respondenților față de religie	116
V.1.3.2. a. Atitudinea respondenților față de educația religioasă	116
V.1.3.2. b. Importanța educației religioase	118
V.1.3.3. Contribuția educației religioase la dezvoltarea spirituală și încrederea în învățăturile religioase	121
V.1.3.3.a. Încrederea în învățăturile religioase	121
V.1.3.3.b. Contribuția educației religioase la dezvoltarea spirituală a copiilor	123
V.1.3.4. Eficiența religiei în soluționarea anumitor probleme	127
V.1.3.5. Influența educației religioase și a credinței asupra comportamentelor și a deciziilor adoptate	130
V.1.3.5.a. Rugăciunea	130
V.1.3.5.b. Frecventarea bisericii	131
V.1.3.5.c. Postul	132
V.1.3.5.d. Citirea materialelor cu tematică religioasă (în general a cărților)	133
V.1.3.5.e. Asumarea sărbătorilor religioase	134
V.1.3.6. Atitudinea subiecților față de factorii protectivi ai rezilienței	135
V.1.3.7. Verificarea ipotezelor	138
V.1.3.7.a. Verificarea ipotezei nr. 1	138
V.1.3.7.b. Verificarea ipotezei nr. 2	141
V.1.3.7.c. Verificarea ipotezei nr. 3	143

V.1.3.7.d. Verificarea ipotezei nr. 4	143
V.1.3.7.e. Verificarea ipotezei nr. 5	146
V.2. Cercetarea de tip calitativ realizată în cadrul Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului din județul Iași	149
V.2.1. Analiza și interpretarea datelor calitative	149
V.2.2. Rezultatele cercetării calitative	151
V.2.2.1. Importanța educației religioase în viața copiilor din serviciile sociale de tip rezidențial și familial	151
V.2.2.2. Factori determinanți în educația religioasă a beneficiarilor serviciilor subordonate D.G.A.S.P.C. Iași	157
V.2.2.3. Rolul parteneriatului familie – biserică – școală în educația religioasă a copiilor di sistemul de protecție specială	164
V.2.2.4. Manifestările religioase ale copiilor din serviciile de tip rezidențial și familial ale D.G.A.S.P.C. Iași	168
V.2.2.4.a. Importanța rugăciunii în viața copiilor din protecție specială	168
V.2.2.4.b. Participarea copiilor din protecție specială la slujbele religioase	169
V.2.2.4.c. Importanța postului pentru copiii protecției speciale	171
v.2.2.4.d. Importanța spovedaniei și a împărtășaniei în rândul copiilor din protecție specială din județul Iași	174
V.2.5. Comportament prosocial al copiilor ocrotiți în servicii de tip rezidențial și de tip familial	177
V.2.6. Religia ca factor de reziliență pentru copiii din sistemul de protecție specială ai D.G.A.S.P.C. Iași	179
CAPITOLUL VI CONCLUZII FINALE	186
CAPITOLUL VII LIMITE ALE CERCETĂRII	192
CAPITOLUL VIII DESCHIDERI CĂTRE CERCETĂRI VIITOARE	193
BIBLIOGRAFIE	194
LISTA ABREVIERILOR	211
LISTA CU TABELE, GRAFICE SI FIGURI	212
ANEXE	216

ABSTRACT

Teza fundamentală a cercetării se bazează pe rolul pe care îl are educația religioasă în viața beneficiarilor sistemului de protecție specială ai Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului din județul Iași. Educația ca formă importantă de modelare și formare a copiilor, a caracterului și personalității lor, ar merita să fie prioritară în oricare societate dornică de progres spiritual și al bunăstării materiale. Biserica, școala și familia, prin relațiile sale de colaborare permanentă și fructuoasă contribuie la dezvoltarea unei educații religioase stabile a copilului. Rolul acestora este de a cultiva o educație credibilă, bazată pe dragoste, respect, comunicare. Scopul educației religioase în școală se rezumă la însușirea elevilor a cunoștințelor despre ceea ce presupune raportarea la faptul religios, despre cunoașterea specificului fenomenului religios, abordat din mai multe perspective (istorică, teologică, culturală, socială, filosofică). Experiența religioasă raportată la copilul din sistemul de protecție specială îl invită la reflecție, îl încurajează să înțeleagă și să depășească momentele dificile care i-au marcat viața.

Educația religioasă, care se realizează și prin intermediul orelor de religie din (școală), dar și în plan familial (asistență maternală), în plan instituțional special (centre rezidențiale) și la nivelul comunității (biserica), contribuie la dezvoltarea credinței, a laturii morale, a comportamentului prosocial al copilului. Prin urmare, cei trei factori determinanți ai educației religioase a copiilor (școală – familie – biserică), au un rol semnificativ în transmiterea valorilor credinței și a formării comportamentelor prosoziale.

Am inițiat acest studiu cu scopul de a surprinde opiniile beneficiarilor din sistemul de protecție specială despre ce înseamnă pentru ei educația religioasă, câtă importanță acordă religiei în formarea și dezvoltarea lor, dacă religia este factor de influență asupra comportamentelor copiilor din centrele rezidențiale și a celor ocrotiți în familii de asistenți maternali, ce rol ocupă factorii care sunt implicați în procesul educației religioase și nu în ultimul rând, dacă deciziile pe care copiii aflați în protecție specială sunt influențate de factorul religios.

Cuvinte cheie: *religie, religiozitate, educație, educație religioasă, beneficiari ai sistemului de protecție specială, școală, familie, biserică, parteneriat, practici religioase, comportamente prosoziale, reziliență.*

INTRODUCERE

Lucrarea *Influența educației religioase asupra beneficiarilor sistemului de protecție specială din cadrul Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului din județul Iași* reprezintă un studiu sociologic realizat în domeniul asistenței sociale.

Istoria asistenței sociale din România datează încă din antichitate, pe vremea când practicile sociale de sprijin reciproc au fost încurajate de influențele dreptului roman, însă sistemul de asistență socială în țara noastră a început să prindă contur și să se dezvolte abia după jumătatea secolului al XIX-lea. Regimul comunist și-a lăsat amprenta asupra domeniului social, în sensul că ideologia acestui regim nu accepta dezvoltarea serviciilor sociale, umbrind astfel tot ceea ce s-a creat până atunci, inclusiv domeniul sociologic. Această afirmație susține ceea ce spunea Xenia Costa-Foru Andreescu: „în concepția profesorului D. Gusti era necesară crearea unor tehnicieni și a unei asistențe sociale științifice, având două misiuni:

a) *cunoașterea tuturor situațiilor îngrijorătoare ale vieții sociale*, prin folosirea metodelor și tehnicilor investigației sociologice, adică prin cercetări de monografie interdisciplinară (pe cadre și manifestări), cercetarea fiind necesară nu numai pentru cunoașterea satelor și orașelor, ci și pentru depistarea și înțelegerea tuturor fenomenelor individuale anomice;

b) *elaborarea unor tehnici de intervenție directă, prin mijloace de asistență socială închisă (prin unități și instituții specializate), dar mai ales prin asistență socială deschisă (adică individualizată)*”.¹

În contextul dat, atât pentru asistența socială, cât și pentru alte domenii (pe care le-am abordat în lucrarea noastră: religie, sociologie, educație), anii '90 au reprezentat o oază în redeschiderea orizontului privind dezvoltarea laturii sociale.

Cercetarea noastră presupune o analiză din perspectivă sociologică a sistemului de protecție specială a copilului, un domeniu care a suferit multe schimbări, iar reformele survenite au produs efecte atât asupra beneficiarilor, al salariaților, dar și a comunității din care aceștia fac parte. Pe lângă instituția care ocrotește copiii aflați în dificultate, căroră li s-a instituit o măsură de protecție specială și care reprezintă grupul nostru de interes, în studiul nostru sociologic analizăm gradul de influență a *educației religioase* asupra beneficiarilor ocrotiți în centrele de servicii sociale ale D.G.A.S.P.C. Iași.

---

¹ Costa-Foru Andreescu, Xenia, „Dimitrie Gusti și concepția asistenței sociale ca ramură de sociologie concretă”, în H.H. Stahl (coord.), *Dimitrie Gusti – Studii critice*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, p.339.

Educația religioasă are deosebite valențe educaționale, iar rolul său formativ sprijină copiii și tinerii în adoptarea comportamentelor prosoziale, în a oferi reper în viața de familie, dar și în societate. Raportată la copiii din protecție specială, educația religioasă, care implică obligatoriu cei trei factori: familia, biserica, școala, oferă stabilitate, mai ales în procesul de re/integrare socială/comunitară, determină comportamentele dezirabile, promovează credința și transmite încrederea că *Dumnezeu nu ne părăsește când avem nevoie*.

În realizarea demersului sociologic am abordat o cercetare comparativă mixtă, de ordin cantitativ și calitativ, bazată pe importanța educației religioase și influența acesteia asupra vieții copiilor din măsură de protecție specială din județul Iași. Este important să menționăm că există certitudinea că Biserica Ortodoxă, prin natura sa de partener al D.G.A.S.P.C. Iași, se implică atât în activități de prevenire și soluționare a unor situații dificile, greu de depășit, cât și în activități și proiecte caritabile, alături de școală și familii (biologice sau familiile ocrotitoare – AMP), care includ și beneficiarii sistemului de protecție specială. Am explorat universul protecției speciale, strâns legat de educația religioasă, ca influență asupra deciziilor pe care le iau copiii legate de viitor, asupra practicilor religioase sau asupra rezilienței acestora.

Am mers mai departe cu descrierea tabloului actual al sistemului de protecție a copilului, care include și ultimele măsuri stabilite, cu precădere asupra „principiului interesului superior al copilului”² și care reprezintă, desigur, imaginea cadrului nostru de cercetare:

- observăm o scădere semnificativă a numărului de copii cărora li se instituie măsură de protecție specială, de la 1624 în anul 2009 la 751 în decembrie 2019.³

- s-a reactualizat legislația cu privire la vârsta copiilor instituționalizați: „(1) Plasamentul copilului care nu a împlinit vârsta de 7 ani poate fi dispus numai la familia extinsă, substitutivă sau la asistent maternal, plasamentul acestuia într-un serviciu de tip rezidențial fiind interzis.”⁴;

- măsurile de protecție de tip familial (AMP) sunt promovate în locul măsurilor de protecție de tip rezidențial.

- se înlocuiesc serviciile sociale oferite în centrele de tip rezidențial cu servicii sociale de tip familial; se construiesc/achiziționează, în baza unui parteneriat național, locuințe de tip familial (apartamente, case, vile). Acest proiect are scopul de a oferi modele copiilor și de a-i determina să se bucure de „un mediu apropiat de cel familial – (unde) primesc găzduire,

---

²Legea nr. 272 din 21 iunie 2004 (**republicată**) privind Protecția și promovarea drepturilor copilului, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/156097>, art. 2, consultat în iunie 2020.

³Raport privind activitatea Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului, disponibil online la <https://www.dasiiasi.ro/raport-privind-activitatea-dgaspcc-iasi-an-2019--dtl-165896.html>, pp. 4-7.

⁴Legea nr. 272 din 21 iunie 2004 (**republicată**) privind Protecția și promovarea drepturilor copilului, art. 64, consultat în iunie 2020.

îngrijire, educație, sprijin emoțional și consiliere pentru dezvoltarea deprinderilor necesare unui trai independent.”⁵

Copiii sistemului de protecție specială au întâmpinat provocări care le-au marcat viața, care le-au lăsat semne în dezvoltarea lor fizică, emoțional-cognitivă și socială și cu toate acestea, ei se consideră *norocoși, prietenoși, credincioși*, demonstrând tuturor că *se descurcă în orice situație* pentru că *Dumnezeu îi ajută în momentele dificile*. Aceste atribute reprezintă un semn al rezilienței, al efortului de a depăși un moment dificil, mai ales dacă riscul este văzut ca o provocare sau un test, și nu ca un fapt negativ.

În ultimii ani s-au realizat diverse cercetări pe teme ce țin de fenomenul religios și de influența religiei asupra vieții românilor. O parte dintre studii au abordat la modul general acest subiect, altele au mers în profunzime, cercetătorii fiind preocupați de calitatea vieții, de educația moral-religioasă, de religiozitatea juvenilă.

Este important să accentuăm rolul pe care îl au cercetările în domeniul educației religioase pentru că ele reprezintă repere pentru specialiștii și cercetătorii din domeniul științelor educației, sociologiei și nu numai. În plus, ele nu vin doar cu constatări imediate ale realității, raportate la nevoile contemporane, ci propun și soluții în plan educațional, social, mai ales că surprind aspecte complexe și variate legate de finalitățile educației religioase, de modalitățile concrete de lucru sau de activitățile care se organizează și se desfășoară în cadrul parteneriatelor interinstituționale, ce contribuie la adoptarea comportamentelor prosoziale în rândul copiilor.

Alegerea temei de cercetare a pornit de la aspecte concrete de ordin religios, educațional și social observate în timp la copiii cărora li s-a instituit o măsură de protecție specială, dar și de la argumentele științifice și rezultatele cercetărilor realizate până acum. Referitor la observațiile empirice, am constatat că în situații dificile beneficiarii sistemului de protecție specială reacționează diferit, deși ei fac parte din același grup social, și anume grupul copiilor cărora li s-a instituit măsură de protecție specială. Unii dintre ei abandonează lupta, alții ies victorioși din războiul vieții, încercând din răspuțeri să depășească momentele care i-au marcat. Acesta este un episod în care copiii greu încercați fac apel la biserică, la rugăciune, la preotul duhovnic, sunt implicați în activități extrașcolare cu caracter religios, activități organizate de reprezentanții centrului rezidențial, familie, școală sau biserică, educația religioasă făcându-și simțită prezența.

În ceea ce privește **demersul nostru investigativ**, el **poate reprezenta încă un studiu**, la nivel micro, care întărește și verifică în același timp ipotezele cercetărilor sociologice **asupra**

---

⁵<https://www.hopeandhomes.ro/inchidere-orfelinat>, consultat în iunie 2020.

fenomenului religios, asupra educației religioase și a religiozității în rândul copiilor, tinerilor.

Există lucrări în domeniul sociologiei religiilor, a educației și a asistenței sociale care descriu realitatea calității vieții⁶, analizează educația moral-religioasă în România⁷, identifică importanța rolului bisericii în viața liceenilor⁸ sau confirmă impactul puternic al educației religioase asupra dezvoltării personalității tinerilor liceeni⁹. De aceea argumentăm că cercetarea noastră sociologică contribuie la completarea tabloului educației religioase și a influenței acesteia asupra vieții copiilor din plasament, cel puțin la nivel regional.

Întărim încă o dată importanța temei prin încercarea unei sinteze proprii de a argumenta, în capitolele prezentate, că beneficiarii protecției speciale din județul Iași acordă o mare importanță aspectului religios, iar educația religioasă, alături de familie (familia de asistenți maternali și *familia reprezentanților centrelor rezidențiale*), școală și biserică, au o influență deosebită asupra copiilor din plasament.

În derularea cercetării am analizat factorii principali implicați în educația religioasă a beneficiarilor din sistemul de protecție specială ai Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Iași, am identificat și analizat percepția specialiștilor asupra modului în care educația religioasă influențează viața beneficiarilor sistemului de protecție specială din județul Iași și am realizat o analiză comparativă a modului în care educația religioasă influențează reziliența și comportamentul prosocial al beneficiarilor ocrotiți în sistemul de protecție specială de tip rezidențial și cel de tip familial – asistență maternală.

În realizarea micro-cercetării noastre, am pornit de la următoarele **ipoteze**:

Ipoteza nr. 1. *Dacă frecvența practicilor religioase în rândul beneficiarilor din sistemul de protecție specială (sistem rezidențial și asistență maternală din Iași) este ridicată, atunci și frecvența comportamentelor prosociale crește.*

Ipoteza nr. 2. *Nivelul practicii religioase este semnificativ diferit în funcție de mediul de dezvoltare și mediul de rezidență al beneficiarilor din sistemul de protecție socială.*

Ipoteza nr. 3. *Importanța acordată educației religioase în viața personală a beneficiarilor este semnificativ diferită după genul subiecților, mediul de dezvoltare și mediul de rezidență.*

---

⁶ Mărginean, Ioan, *Calitatea vieții percepute în România*, în Mărginean, Ioan, Bălașa, Ana, *Calitatea vieții în România*, Editura Expert, București, 2002, pp. 61-108.

⁷ Cuciureanu, Monica (coord.), Vele, Simona, *Educația moral-religioasă în sistemul de educație din România*, Institutul de Științe ale Educației, București, 2008.

⁸ Mogonea, Florentin, Remus, Mogonea, Florentina, *Valențe formative ale educației religioase în modelarea personalității*, în *Altarul Reîntregirii. Tinerii în Biserică și în Societate*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2016, pp. 461-478.

⁹ https://www.researchgate.net/publication/267037742_CONSECINTE_ALE_EDUCATIEI_RELIGIOASE_ASUPRA_FORMARII_CONDUITELOR_TINERILOR_PERSPECTIVA_BENEFICIARILOR, consultat în aprilie 2018.

Ipoteza nr. 4. Implicarea preotului în deciziile personale ale beneficiarilor din sistemul de protecție specială – sistem rezidențial și asistență maternală – din Iași este semnificativ diferită după nivelul și intensitatea practicilor religioase, genul subiecților, mediu de dezvoltare și mediul de rezidență.

Ipoteza nr. 5. Contribuția religiei la reziliența personală a beneficiarilor este semnificativ diferit percepută după vechimea în sistemul de protecție și după genul respondenților.

Pentru a clarifica fenomenele abordate în studiul nostru și pentru a crea o imagine cât mai clară asupra nevoilor, trebuințelor și opiniilor beneficiarilor din sistemul de protecție specială la nivelul județului Iași, cu privire la influența educației religioase asupra copiilor am recurs la o **metodologie mixtă, de tip cantitativ și calitativ.**

Populația țintă investigată este formată din număr de 320 de *beneficiari ai sistemului de protecție specială ocrotiți în Asistență Maternală și în Centrele de Servicii Sociale de Tip Rezidențial din cadrul Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului din județul Iași*, cu vârste cuprinse între 14 – 18 ani. Pe lângă acest grup țintă avem în vedere și un grup de 15 specialiști din care fac parte profesioniști ce lucrează direct cu beneficiarii din sistemul de protecție specială sau în comunitate: 3 educatori, 3 asistenți maternali, 3 asistenți sociali, 3 psihologi, 3 preoți, atât din mediul rural, cât și din mediul urban.

Eșantionul cercetării noastre sociologice se rezumă la persoane cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani. În condițiile date, în raport cu grupul țintă, am ales ca și criterii de eșantionare *mediul de rezidență* al beneficiarilor sistemului de protecție (*urban/rural*), *mediul de dezvoltare* (*familie – familia asistentului maternal/instituție – centrul de tip rezidențial*) și *genul respondenților* (feminin și masculin). În ceea ce privește religia populației investigate, avem date sigure că în proporție de peste 97% dintre subiecți sunt de creștini ortodocși, doar 2,9% sunt romano-catolici (1,6%) sau greco-catolici (1,3%).

În ceea ce privește **metodele de culegere a datelor**, am avut în vedere: *Analiza de documente relevante, Ancheta pe bază de chestionar, Interviuul.*

STRUCTURA TEZEI

Lucrarea este structurată pe două componente: prima componentă conține o abordare sociologică teoretică despre religie, despre educația religioasă și despre sistemul serviciilor sociale și a protecției copilului, iar partea a doua reprezintă studiul comparativ empiric realizat în centrele de tip rezidențial subordonate D.G.A.S.P.C. Iași și în familiile de asistenți maternali (ca familie ocrotitoare), angajați ai aceleași instituții.

În partea **introdactivă** am argumentat alegerea temei, am motivat necesitatea cercetării și am prezentat obiectivele și ipotezele urmărite în demersul nostru. Următoarele capitole conțin descrierea raportului teoretic cu partea practică a cercetării noastre.

Capitolul I – Religie și religiozitate oferă informații teoretice cu privire la o parte dintre conceptele cheie ale demersului nostru investigativ, respectiv: *religie și religiozitate*. Conceptul de *religie*, regăsit încă din vechea Romă până în contemporaneitate, a făcut obiect de studiu pentru în mai multe domenii: filosofie, teologie, istorie, sociologie, științe umane.

Mai departe, după ce sunt amintite teoriile care explică etiologia cuvântului *religie* (teoriile evoluționiste, teoriile raționaliste și teoriile nativiste), este prezentată abordarea religiei din perspectiva sociologilor clasici: Auguste Comte, Karl Marx, Emile Durkheim și Max Weber, dar și a evoluției sale în România, amintindu-i pe Brătianu, A.D. Xenopol, Gusti sau P. Andrei. Bryan Wilson a fost menționat în acest capitol o dată cu descrierea *fenomenului social* și a *funcțiilor religiei*.

Primul capitol se încheie cu definițiile *religiozității*, concept introdus și în contextul unui studiu realizat în România, ce are ca obiect religiozitatea românilor.

Capitolul II – Tabloul sociologic al educației religioase debutează cu imaginea educației din perspectivă sociologică, invocându-i pe Durkheim, Max Weber, Herbert Mead, Parsons, Berger sau Luckmann.

Educația religioasă în Europa, așa cum regăsim în acest capitol face referire la cadrul legislativ, care reglementează libertatea la gândire, la religie și nediscriminarea sa în raport cu aceste criterii, dar și o sinteză a educației religioase așa cum este implementată la nivelul țărilor europene. Totodată, oferă o viziune de ansamblu asupra rolului pe care îl are în menținerea unui ambient armonios, stimulat, bazat pe respect și prezintă trei modele de abordare a educației religioase:

1. „A învăța religie
2. A învăța despre religie

3. A învăța din/de la religie¹⁰

Referitor la importanța educației religioase în procesul de formare a copilului, aceasta ocupă un loc special, mai ales atunci când educația se realizează conform necesităților fiecărei vârste. Mai departe, sunt prezentate opt perspective (*culturală, psihologică, etică, sociologică, istorică, ecumenică, teologică și pedagogică*), care argumentează necesitatea și importanța educației religioase. În ceea ce privește analiza studiilor realizate în România pe această temă sunt prezentate date relevante în: studiul *Educația moral-religioasă în sistemul de educație din România*¹¹, *Biserica și rolul acesteia în viața liceenilor*¹², *Apostolat educațional – Ora de religie – cunoaștere și devenire spirituală*¹³, *Religia și școala. Cercetări pedagogice, studii, analize*¹⁴, *Consecințe ale educației religioase asupra formării conduitelor tinerilor. Perspectiva tinerilor*.¹⁵

După analiza *paradigmelor educației religioase* (paradigma creștină, paradigma spiritualistă și paradigma instrucțională), se pune accent pe statutul educației religioase în școala românească, a rolului parteneriatului dintre școală, familie și biserică în procesul educațional religios și sunt descrise rolurile pe care le îndeplinește și le asumă fiecare factor dintre cei menționați anterior.

Partea teoretică a lucrării se încheie cu cel de-al **treilea capitol – Serviciile sociale și protecția copilului**, un capitol care face trecerea dintre partea teoretică și cea practică a cercetării sociologice.

În descrierea acestui capitol regăsim informații despre sistemul de protecție socială în contextul european, sunt analizate constructele: *protecție socială, asistență socială, asigurare socială* și sunt menționate și descrise cinci modelele sistemului de asistență socială din Europa: **nordic** (ex. Suedia, Finlanda, Danemarca), **anglo-saxon** (ex. Marea Britanie), **sud-european** (ex. Spania, Italia, Portugalia, Grecia), **modelul germano-olandez** al subsidiarității, Modelul **franco-belgian** al politicilor familiale.

Pentru crearea unei imagini proprii despre sistemul de protecție socială din România, sunt dezvoltate aspecte ce reflectă realitatea acestui sistem încă din anii '90 și evoluția sa până în

---

¹⁰ Horga, Irina, „Abordarea educației religioase în sistemele de învățământ europene. O analiză comparativă”, în Opriș, Monica (coord.), *Demersuri investigative în educația religioasă*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2010, pp. 38-41.

¹¹ Cuciureanu, Monica (coord.), Vele, Simona, *Educația moral-religioasă în sistemul de educație din România*, Institutul de Științe ale Educației, București, 2008.

¹² Mogonea, Florentin, Remus, Mogonea, Florentina, „Valențe formative ale educației religioase în modelarea personalității”, în *Altarul Reîntregirii. Tinerii în Biserică și în Societate*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2016, pp. 461-478.

¹³ Holbea, Gheorghe, Opriș, Dorin, Opriș, Monica, Jambore, George, *Apostolat Educațional. Ora de religie – cunoaștere și devenire spirituală*, Editura Basilica a Patriarhiei Române București, 2010, p. 25.

¹⁴ Opriș, Dorin, Opriș, Monica, *Religia și școala. Cercetări pedagogice, studii, analize*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 2011.

¹⁵ https://www.researchgate.net/publication/267037742_CONSECINTE_ALE_EDUCATIEI_RELIGIOASE_ASUP_RA_FORMARII_CONDUITELOR_TINERILOR_PERSPECTIVA_BENEFICIARILOR, consultat în aprilie 2018

prezent, sunt descrise, atât etapele procesului de organizare/reorganizare a Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului din Iași, cât și serviciile pe care le oferă instituția: (a Servicii privind Protecția Copilului și a Familiei (servicii acordate în centre de tip rezidențial și de tip familial) și b) Servicii de Asistență Socială oferite persoanelor adulte aflate în dificultate. În acest context este subliniată importanța asistenței maternale ca tip de serviciu familial. Spre finalul capitolului sunt descrise noțiuni ale comportamentului prosocial, particularități comportamentale ale copiilor și tinerilor ocrotiți în sistemul de protecție specială. Această secțiune se încheie cu câteva informații despre reziliența copiilor din protecție specială prin abordarea celor trei teorii: *teoria atașamentului*, *teorii ecologice ale rezilienței*, *teorii construcționiste* și *a factorilor de risc/protectivi ai rezilienței*.

Capitolul IV – Metodologia cercetării reprezintă cadrul metodologic aplicat în vederea investigării *influenței educației religioase asupra beneficiarilor din sistemul de protecție specială ai D.G.A.S.P.C. Iași*, pentru validarea ipotezelor stabilite. Este justificată metodologia abordată, sunt formulate ipotezele și întrebările cercetării, sunt operaționalizate conceptele și este descris modul de construire a instrumentelor de anchetă (chestionarul și ghidul de interviu). Tot în acest capitol regăsim informații despre populația țintă și despre eșantion, dar și despre modalitatea de culegere a datelor. În final sunt prezentate câteva considerații etice care au stat la baza studiului sociologic.

Capitolul V – Analiza datelor și rezultatele cercetării reprezintă analiza și interpretarea datelor, atât de ordin cantitativ, cât și calitativ.

Capitolul – Concluzii cuprinde o sinteză a principalelor rezultate ale cercetării, fiind observate limitele de cercetare, dar și direcții pentru alte cercetări, urmând prezentarea **limitelor studiului și deschiderea către alte cercetări**.

Teza se încheie cu **prezentarea surselor bibliografice**, cu **lista cu tabele, grafice, figuri și anexe**.

CONCLUZII

În urma analizei datelor atât de ordin calitativ, cât și de ordin cantitativ, referitoare la importanța educației religioase determinată de familie, biserică și școală concluzionăm:

1. Familia¹⁶, (asistenții maternali și angajații centrelor rezidențiale), **biserica și școala** reprezintă o **sursă foarte importantă în** ceea ce privește **educația religioasă** a beneficiarilor din sistemul de protecție specială. Între cei trei factori determinanți ai educației de ordin religios există o legătură de complementaritate, stabilindu-se, la nivel comunitar parteneriate strânse. Specialiștii sunt cei care confirmă aceste rezultate apreciind că, deși ar mai trebui lucrat la anumite aspecte, cei trei factori ai educației religioase sunt inseparabile.

2. Educația religioasă este apreciată ca fiind foarte importantă și importantă în viața copiilor, cu o diferență ne semnificativă între cele două loturi de subiecți, motivând că prin educație religioasă transmisă de familie (specialiștii din centru sau asistenții maternali), biserică și școală, beneficiarii se simt mult mai bine spiritual și se simt îndrumați să facă fapte bune, considerând că le oferă sprijin în viață, îi ajută să cunoască mai multe despre divinitate, îi învață să creadă în existența lui Dumnezeu.

3. Participarea la orele de religie determină o stare de liniște sau nerăbdare, atât asupra copiilor din plasament rezidențial, cât și asupra celor din asistență maternală. Remarcăm că majoritatea copiilor sunt de acord atât cu predarea religiei în școală, cât și cu notarea. Despre simbolul religios (icoana), nu se arată deranjați, majoritatea fiind de acord.

4. Analiza teoretică și practică a celor trei factori implicați în educația religioasă a beneficiarilor din sistemul de protecție specială ai Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Iași reprezintă unul din obiectivele cercetării noastre, care a fost atins.

În ceea ce privește aportul educației religioase la dezvoltarea spirituală și la dezvoltarea încrederii în învățăturile religioase ale copiilor din protecție specială de tip rezidențial și familial situația se prezintă astfel:

5. Deși majoritatea beneficiarilor protecției speciale din județul Iași afirmă că acordă încredere învățăturilor religioase, fetele din mediul rural se declară mai credincioase decât băieții, ele acordă mai mare atenție învățăturilor de ordin religios;

6. Orele de religie reprezintă un factor ce contribuie la dezvoltarea spirituală a beneficiarilor protecției copilului, majoritatea dintre respondenți afirmă că prin educația

---

¹⁶În contextul cercetării noastre, rolul de părinte revine asistentului maternal sau angajaților centrelor rezidențiale subordonate D.G.A.S.P.C. Iași, în cazul copiilor din plasament rezidențial.

religioasă primită atât la școală, cât și în familie sau în centre contribuie foarte mult la întărirea credinței în Dumnezeu.

7. Temele religioase abordate atât în mediul școlar, cât și în mediul de dezvoltare al copilului, îi ajută pe beneficiarii măsurii de plasament să conștientizeze condiția lor umană și îi **impulsionează să aspire la un viitor mai frumos.**

8. Comparativ cu beneficiarii în mediul rezidențial, copiii din AMP consideră că temele religioase contribuie la obținerea informațiilor despre religie și divinitate.

9. Lecțiile de religie contribuie foarte mult și mult la dezvoltarea unor conduite morale, așa cum transmit ambele loturi de subiecți.

10. Beneficiarii din sistem rezidențial ar dori să abordeze și alte teme la orele de religie, comparativ cu cei din AMP, care se declară mulțumiți cu informațiile pe care li se oferă deja.

11. Indiferent de mediul în care se dezvoltă, fie în mediul familial, fie în mediul instituționalizat, **beneficiarii sunt influențați de mesajele pe care le transmite prin natura sa, latura educațională a religiei.**

12. Ambele grupuri de beneficiari **asociază religia cu rezolvarea problemelor**, indiferent de natura lor, confirmând că religia rezolvă problemele în foarte mare și mare măsură. Se observă o mică diferență între opinia respondenților din AMP care, comparativ cu a celor centrelor rezidențiale, consideră că religia influențează într-o măsură foarte mare rezolvarea problemelor de familie. Aceste rezultate vin în sprijinul ideii necesității implicării copiilor în diverse activități de natură religioasă, fiind un mecanism prin care își pot dezvolta reziliența sau procesul de formare a abilităților **constructive de gestionare a situațiilor dificile din viața lor, precum și dezvoltarea capacității decizionale.**

Nivelul religiozității beneficiarilor din protecția copilului este măsurat prin practicile religioase: rugăciune, participare la activități bisericești, post sau abstenență, citirea materialelor (în general a cărților) pe temă religioasă, spovedania, împărtășania sau celebrarea sărbătorilor religioase.

Rezultatele redată mai jos, **presupun atingerea obiectivului conform căruia se realizează identificarea percepției specialiștilor asupra modului în care educația religioasă influențează viața beneficiarilor sistemului de protecție specială din județul Iași.**

13. Copiii din plasament familial acordă mai mult timp rugăciunii față de copiii din plasament, majoritatea declarând că se roagă săptămânal sau chiar mai des.

14. Copiii din AMP frecventează biserica mai des, iar fetele, indiferent de mediul de dezvoltare, merg în număr mai mare la biserică.

15. Copiii din AMP postesc mai des decât cei din centrele de de tip rezidențial, majoritatea țin post câteva zile, înainte de a se spovedi și împărtăși.

16. Interesul manifestat de cititul cărților pe temă religioasă este scăzut în ambele medii de dezvoltare ale beneficiarilor din plasament;

17. Copiii din măsură de protecție specială, atât din AMP, cât și din sistem de tip rezidențial participă la evenimente și celebrează marile sărbători religioase. În mediul familial copiii serbează mai des zilele onomastice, față de cei din centre. Există mulți copii din centre care nu si-au sărbătorit niciodată ziua onomastică.

Conceptul de *reziliență* a fost explicat din mai multe perspective, însă, amintim și întărim că **reziliența este un mod în care persoanele care au suferit traume ori au trecut prin momente dificile, au făcut față provocărilor și și-au revenit.** Cât despre grupul nostru țintă, remarcăm că au un bagaj de încercări ale vieții, însă factorii protectivi, printre care și religia, au avut efectele scontate asupra depășirii situației dificile. Rezultatele arată că :

18. Imaginea pozitivă a copilului din plasament este creionată de răspunsurile afirmative ale respondenților, indiferent de mediu sau de gen, ceea ce denotă că beneficiarii serviciilor sociale sunt rezilienți.

19. Copiii din centrele rezidențiale apelează, în ordine la următorii factori protectivi ai rezilienței, în ordinea stabilită de răspunsurile cele mai multe: **angajați ai centrelor, grupul de prieteni, biserica** (prin rugăciune și discuții cu preotul), dirigintele sau profesorul de religie. Foarte puțini au identificat alți factori ai rezilienței.

20. Comparativ cu beneficiarii din serviciile de tip rezidențial, copiii din plasament familial cer ajutorul: asistenților maternali sau angajaților centrelor, bisericii (prin rugăciune și discuții cu preotul), în egală măsură discută cu dirigintele sau apelează la prieteni și cel mai rar iau legătura cu profesorul de religie.

Studiul științific empiric al *influenței educației religioase asupra beneficiarilor sistemului de protecție specială din cadrul Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului din județul Iași* ne-a oferit prilejul, prin analiza și interpretarea datelor obținute, să atingem toate obiectivele propuse, dar să și răspundem la cele trei întrebări ale cercetării noastre:

- În ce măsură familia, biserica și școala (mai) reprezintă factori determinați în procesul educației religioase?
- Este religia factor de influență în adoptarea deciziilor și a comportamentelor prosociale pentru beneficiarii sistemului de protecție specială?
- Cum contribuie factorul religios la dezvoltarea rezilienței beneficiarilor D.G.A.S.P.C. Iași?

21. În ceea ce privește **ipotezele** de cercetare au fost validate prin intermediul analizei corelaționale,

Ipoteza nr. 1.** Dacă frecvența practicilor religioase în rândul beneficiarilor din sistemul de protecție specială (sistem rezidențial și asistență maternală din Iași) este ridicată, atunci și frecvența comportamentelor prosociale crește. **Ipoteza se confirmă.

Ipoteza nr. 2.** Nivelul practicii religioase este semnificativ diferit în funcție de mediul de dezvoltare și mediul de rezidență al beneficiarilor din sistemul de protecție specială. **Ipoteza se confirmă parțial.

Ipoteza nr. 3.** Importanța acordată educației religioase în viața personală a beneficiarilor este semnificativ diferită după genul subiecților, mediul de dezvoltare și mediul de rezidență. **Ipoteza se infirmă

Ipoteza nr. 4.** Implicarea preotului în deciziile personale ale beneficiarilor din sistemul de protecție specială – sistem rezidențial și asistență maternală – din Iași este semnificativ diferită după nivelul și intensitatea practicilor religioase, genul subiecților, mediu de dezvoltare și mediul de rezidență. **Ipoteza se confirmă parțial.

Ipoteza nr. 5.** Contribuția religiei la reziliența personală a beneficiarilor este semnificativ diferit percepută după vechimea în sistemul de protecție și după genul respondenților. **Ipoteza se confirmă parțial.

BIBLIOGRAFIE

1. Alfeyev, Ilarion, *Întâlnire cu Dumnezeu cel Viu* (trad.) Dragoș Dâscă, Editura Doxologia, Iași, 2016.
2. Andrei, Petre, *Problema religioasă*, în “Învățătorul român contemporan și destinul neamului nostru” Secțiunii academice, Tip. Țerec, Iași, 1939.
3. Anttonen, Anneli, Sipila, Jorma, 1996, *European social care services: Is it possible to identify models?*, Journal of European Social Policy, 6/2, pp. 87-100.
4. Arhimandrit Bălan, Ioanichie, *Călăuza ortodoxă în familie și societate, Ediția a II – a*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 2004.
5. Baltasiu, Radu, *Introducere în sociologie*, Editura Beladi, Craiova, 2007.
6. Barker, Robert, *The Social Work Dictionary*, National Association of Social Workers (NASW), Silver Spring, Maryland, 1988.
7. Baum, Andrew, Fisher, Jeffrey D. și Singer, Jerome E., *Social psychology*. Random House, New York, 1985.
8. Bădescu, Ilie, *Noologia- cunoașterea ordinii spirituale a lumii. Sistem de sociologie noologică*, Editura Valahia, Târgoviște, 2001.
9. Bătrînu, Emilia, *Educație în familie*, Editura Politică, București, 1980.
10. Beliveau, Marie-Claude, *Necazurile micului școlar - Tulburările afective și dificultățile școlare*, Editura House of Guides, București, 2005.
11. Berger, Peter, Luckmann, Thomas, *Construirea socială a realității. Tratat de sociologie a cunoașterii*, Editura Art, București.
12. Berger, Peter, Luckmann, Thomas, *La Construction sociale de la réalité*, Méridiens Klincksieck, 1986,
13. Berger, Peter, *The Homless Mind*, Penguin, London, 1974.
14. Berger, Peter, *The Heretical Imperative: Contemporary Possibilities of Religious Affirmation*, New York, 1979.
15. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991.
16. *Biblia sau Sfânta Scriptură, Noul Testament, Epistola întâi. Către Tesaloniceni a Sfântului Apostol Pavel, Cap. 5, 17-18*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006.

17. Bierhoff, Hans W., *European Journal of Psychology*, 7, Donor and recipient: social interaction, and evolutionary processes, 1987.
18. Blum, Rudolph, *Dimensions sociologiques du travail social*, Editions du Centurion, Paris, 1970.
19. Braniște, Eugen, *Liturgica generală*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2002.
20. Bronfenbrenner, Urie, *Ecology of human development*, Harvard University Press, Cambridge, 1979.
21. Bulacu, Mihail, *Pedagogia creștin-ortodoxă*, Constanța, Editura Școala Brâncovenească, 2009.
22. Bunea, Ovidiu, *Construcția rezilienței de către tinerii din centrele de plasament*, Editura Expert Projects, 2019.
23. Cauc, Ion, Manu, Beatrice, *Metodologia cercetării sociologice. Metode și tehnici de cercetare*, ediția a II-a, Editura Fundației România de mâine, București, 2004.
24. Câmpean, Cosmin, (coord.), Constantin, Paula, Mihalache, Elena, *Raport de cercetare: Resurse și nevoi de suport în integrarea socială a copiilor și tinerilor protejați în servicii rezidențiale de protecție a copilului*, 2010, disponibil online la <http://www.crips.ro/doc/rfactin.pdf>., consultat în mai 2018.
25. Chelcea, Septimiu, *Chestionarul în investigația sociologică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975.
26. Chelcea, Septimiu, *Dicționar de psihologie socială, Prosocial – comportament*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981.
27. Chelcea, Septimiu, *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative*. Editura Economică, București, 2004.
28. Chira, Iustinian, Vol. *Ortodoxia maramureșeană*, nr. 21, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului și Sătmăruului, 2016, p. 63.
29. Chombar de Lauwe, Paul-Henry, *Cultura și puterea*, trad. rom. de Rola Mahler, Editura Politică, București, 1982.
30. Claude Bovay, Roland J. Campiche, *Croire en Suisse* (s), 1992.
31. Cohen, Louis, Manion, Lawrence, Morrison, Keith, *Research Methods in Education (5th ed.)*, Taylor & Francis e-Library.1, 2005, p. 51, apud. Bunea, Ovidiu, *Construcția rezilienței de către tinerii din centrele de plasament*, Editura Expert Projects, Iași, 2019.
32. Cojocaru, Daniela, *Copilăria și construcția parentalității. Asistența maternală în România*, Editura Polirom, Iași, 2008.

33. Cojocaru, Ștefan, Cojocaru, Daniela., *Managementul de caz în protecția copilului. Evaluarea serviciilor și practicilor din România*, Editura Polirom, Iași, 2008.
34. Coleman, Heather, Unrau, Yvonne, *Analiza informațiilor alese. Faza 3*, 2005, apud. Tutty, Leslie M, Rothery, Michael A., Grinnell, Richard M., (trad.) Ilin, Dana, Ligia, *Cercetarea calitativă în asistența socială. Faze, etape și sarcini*, Editura Polirom, Iași, 2005.
35. Coman, Ioan, G., *Frumusețile iubirii de oameni în spiritualitatea patristică*, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1988, pp. 20-22.
36. Cosma, Sorin, *Cateheze. Lecții de religie – clasele V-XII, Vol. 2*, Editura Banatica, Caransebeș, 2001, p. 87.
37. Costa-Foru Andreescu, Xenia, *Dimitrie Gusti și concepția asistenței sociale ca ramură de sociologie concretă*, în H.H. Stahl (coord.), *Dimitrie Gusti – Studii critice*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, p.339
38. Cuciuc, Constantin, *Sociologia religiilor, Ediția a III-a*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2006, p. 51.
39. Cuciureanu, Monica (coord.), Vele, Simona, *Educația moral-religioasă în sistemul de educație din România*, Institutul de Științe ale Educației, București, 2008.
40. Cucuș, Constantin, *Educația religioasă. Repere teoretice și metodice*, Editura Polirom, Iași, 1999.
41. Cucuș, Constantin, *Educația. Reîntemeieri, dinamici, prefigurări*, Editura Polirom, Iași, 2017.
42. Cucuș, Constantin, Labăr, Adrian, *Consecințe ale educației religioase asupra formării conduitei tinerilor. Perspectiva tinerilor*, BASILIANA, vol. I, 2008, nr. 1.
43. Cucuș, Constantin, Labăr, Adrian, Vicențiu, *Consecuencias de la educación religiosa sobre la formación del comportamiento de los jóvenes. Laperspectiva de los beneficiarios. Estudioconstatativo*, Journal for Interdisciplinary Research on Religion and Science (JIRRS, e-Journal),, No. 3, July 2008.
44. Cucuș, Constantin, *Educația religioasă din școala românească – fundamentări pedagogice, provocări strategice, soluții acționale*, <http://mu haz.org/educaia-religioasa-din-coala-romneasca-fundamentri-pedagogice.html>, consultat în iunie 2020.
45. Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte duhovnicești. I. Cu durere și dragoste pentru omul contemporan*, traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu – Sfântul Munte Athos, Editura Evanghelismos, București, 2003.
46. Cyrulnik, Boris, *Murmurul fantomelor*, Editura Curtea Veche, București, 2005.

47. Davie, Grace, *Religion in Europe in the 21 Century: The Factors to Take into Account*, European Journal of Sociology, Vol. 47, nr. 2, 2006.
48. Debesse, Maurice, *Psihologia copilului - de la naștere la adolescență*, Editura Didactică și Pedagogică, București 1970.
49. DEX '98 *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, 1998.
50. Dey, Ian, *Qualitative Data Analysis. A User-Friendly Guide for Social Scientists.*(1st ed.), London, Routledge,1993, pp. 102-103, apud. Bunea, Ovidiu, *Construcția rezilienței de către tinerii din centrele de plasament*, Editura Expert Projects, Iași, 2019, p. 239.
51. *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, București, 2016.
52. Dillon, Michele, *Handbook of the Sociology of Religion*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.
53. Dima, Gabriela, (coord.), *Serviciile sociale în România. Rolul actorilor economiei sociale*, București 2013.
54. Dobbelaere, Karel, *Secularization: A Multi-Dimensional Concept*, Sage Publication, Londra, 1981 (Current Sociology, vol. 29, nr. 2).
55. *Document de reflecție privind dimensiunea socială a Europei*, Comisia Europeană COM (2017), 206 din 26 aprilie 2017.
56. Dominelli, Lena, *Deprofessionalising Social Work: Anti-oppressive Practice, Competencies, Postmodernism*, British Journal of Social Work, nr. 26, 1996, pp. 153-175.
57. Duduciuc, Alina, Ivan, Loredana, Chelcea, Septimiu, *Psihologie socială. Studiul interacțiunilor umane*, Editura Comunicare.ro, 2013, București, 1981.
58. Dumitrana, Magdalena, *Copilul instituționalizat*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1998.
59. Horga, Irina: *Dimensiuni curriculare ale educației religioase. Aspecte specifice în sistemul de învățământ românesc* – Teză de doctorat, Universitatea din București, Facultatea de Psihologie și Științele Educației, București, 2007.
60. Durkheim, Emile, *Educație și sociologie*, trad. rom. de Iorgu Stoian, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1980.
61. Durkheim, Emile, *Formele elementare ale vieții religioase*, trad. Magda Jeanrenaud și Silviu Lupescu, stud. introd. Gilles Ferreol, Editura Polirom, Iași, 1995.
62. Durkheim, Emile, *La Sociologie*, Librairie Larousse, Paris, 1916.

63. Durkheim, Emile, *Sociologie et philosophie*, Paris, PUF, 1941.
64. *Enciclopedie de filosofie și științe umane*, Editura ALL, București, 2004.
65. Fedor, Cătălin, George, *O vocație în cercetarea socialului*, Editura Lumen, Iași, 2011.
66. Fernand, Cabrol, Henri, Leclercq (dir.), *Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie*, Letouzey et Ané, Paris, 1907-1953, D.A.C.L., t. VII, col. 2481.
67. Francois de Singly, Blanchet, Alain, Gotman, Anne, Kaufmann, Jean-Claude, *Ancheta și metodele ei: Chestionarul, interviul de producere a datelor, interviul comprehensiv*, Editura Polirom, Iași, 1998.
68. Frédéric Lenoir, *Le Monde des Religions*, nr.11, Mai – Juin, 2005.
69. Gavriluță, Nicu, *Noile religii seculare. Corectitudinea politică, tehnologiile viitorului și transumanismul*, Editura Polirom, Iași, 2018.
70. Gavriluță, Nicu, *Sociologia religiilor. Credințe, ritualuri, ideologii*, Editura Polirom, Iași, 2013
71. Gheorghe, Manuela,, „Începuturi ale sociologiei religiilor în România,, în *Revista Română de Sociologie*, serie nouă, anul X, nr. 1–2, p. 139–147, București, 1999.
72. Gheorghe, Virgiliu, *Revrăjirea lumii*, Editura Institutul de Cercetări Psihosociale și Bioetică, 2016.
73. Giddens, Anthony, *Sociologie*, Editura ALL, București, 2000.
74. Glassner, Barry, Loughlin, Julia, *Drugs in Adolescent Worlds: Burnouts to Straights*, New York, St. Martins Press, 1987.
75. Golu, Mihai, *Dinamica personalității*, Editura Geneze, București, 1993.
76. Gouldner, Alvin (1960). The norm of reciprocity: Apreliminary statement, *American Sociological Review*, 25.
77. Guenon, Rene, *Domnia cantității și semnele vremurilor*, Editura Humanitas, București, 2008.
78. Guranda, Mihaela, *Fundamente pentru o știință a educației*, Editura Academiei Forțelor Aeriene Henri Coandă, Brașov, 2010.
79. Herma, Păstorul, Pilda V - 54, 4-5, în *Părinți și Scriitori Bisericești, Vol. 1*, traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979.
80. Herseni, Traian, *Sociologia românească. Încercare istorică*, Editura I.S.R., București, 1940.
81. Herțeliu, Claudiu, Gog, Sorin, *Religia în societatea românească*, 2012.

82. Holbea, Gheorghe, Opriș, Dorin, Opriș, Monica, Jambore, George, *Apostolat Educațional. Ora de religie – cunoaștere și devenire spirituală*, Editura Basilica a Patriarhiei Române București, 2010.
83. Horga, Irina, „Abordarea educației religioase în sistemele de învățământ europene. O analiză comparativă”, în Opriș, Monica (coord.), *Demersuri investigative în educația religioasă*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2010.
84. Horga, Irina, *Dimensiuni curriculare ale educației religioase. Aspecte specifice în sistemul de învățământ românesc – Teză de doctorat*, Universitatea din București, Facultatea de Psihologie și Științele Educației, București, 2007.
85. Horga, Irina, *Educația religioasă – o opțiune explicată a sistemelor de învățământ europene*, în Opriș, Dorin (coord.), *Educația religioasă în dialog cu societatea. Cercetări pedagogice, psihologice și istorice*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2010.
86. Horowitz, Leonard M. et al. *Journal of Experimental Social Psychology*, 37. The way to console may depend on the goal-Experimental studies of social support, 2001.
87. Hope and Homes for Children România, Salvați Copiii București, *Manual de proceduri privind inserția socio – profesională a tinerilor care părăsesc sistemul de protecție a copilului*, Editura Euro, 2006, pp. 21-22.
88. Howitt, Dennis, & Cramer, Duncan, *Introduction to Research Methods in Psychology* (3rd ed.), Harlow, Pearson, 2011.
89. Ilin, Ivan, *Viața de familie*, Editura Sophia, București, 2009.
90. Iluț, Petru, (coord.), *Dragoste, familie și fericire. Spre o sociologie a seninătății*, Editura Polirom, 2015. p. 229.
91. Iluț, Petru, *Abordarea calitativă a sociumanului: concepte și metode*, Polirom, Iași, 1997.
92. Iluț, Petru, Nistor, Laura, *Valori umane bazale și religiozitatea ca valoare*, în Rotariu, Traian, Voineagu, Virgil (coord.), “Inerție și schimbare- Dimensiuni sociale ale tranziției în România”, Editura Polirom, Iași.
93. Irimescu, Gabriela, *Asistența socială a familiei și copilului*, Editura Universității “Al. I. Cuza”, Iași, 2004.
94. *Îndrumări misionare*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986.
95. Jeffries, Alexander and Müller, Walter, „Implementing Social Welfare Policy in Europe”, în Spybey, Tony, *An Introduction to Sociology*, Editura Britain in Europe, 1997.

96. Johnson, Allan, G, *Dicționarul Blackwell de sociologie*, trad. Drăgan, S.G. și Russo V., Editura Humanitas, București, 2007.
97. Jude, Ioan, *Religie și religiozitate*, Editura Epistem, Târgu Mureș, 2015.
98. Kay, K., William, Francis, J., Leslie, *Drift from the Churches: Attitude toward Christianity during Childhood and Adolescence*, Cardiff: University of Wales Press, 1996.
99. Keast, John, *Religious diversity and intercultural education: a reference book for schools*, Council of Europe, 2007.
100. Kershaw, Ian, *Un Continent Fracturat: Europa, 1950-2017*, trad. Țirdea, Alexandru, Editura Litera, București, 2019.
101. Kriekemans, Albert, *Pedagogie generale*, Editions Nauwelaerts, Paris, 1967.
102. Labov, William, *Sociolinguistique*, Editions de Minuit, Paris, 1976, apud. Francois de Singly, Blanchet, Alain, Gotman, Anne, Kaufmann, Jean-Claude, *Ancheta și metodele ei: Chestionarul, interviul de producere a datelor, interviul comprehensiv*, Editura Polirom, Iași, 1998.
103. Larchet, Jean-Claude, *Captivi în Internet*, trad. Bojin, Marinela, București, Editura Sophia, 2018.
104. Larousse, *Dicționar de psihologie*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
105. Luckmann, Thomas, *The Invisible Religion: The Problem of Religion in Modern Society*, Macmillan, New York, 1967.
106. Magheru, Mihai, „Cât de eficace și eficientă este protecția socială pentru copiii din România? ”, în *Revista Inovația Socială*, nr. 2, 2011.
107. Marx, Karl, apud. Morris, Brian, *Anthropological studies of religion. An introductory text*, Cambridge University Press, New York, 1996.
108. Marx, Karl, „Contribuții la critica filozofiei hegeliene a dreptului”, în Marx, Karl și Engels, Friedrich, *Opere, vol. 1, Ediția a II-a*, Editura de Stat pentru Literatură Politică, București, 1957.
109. Marx, Karl, în introducerea la „A Critique of Hegel’s Philosophy of Right”, în Marx and Engels, *On Religion*, Progress, Moscow, 1957.
110. Mason, Jennifer, *Qualitative Research (2nd ed.)*, Sage Publications, London, 2002.
111. Masten, Ann, S., Coatsworth, J., Douglas, The Development of Competence in Favorable and Unfavorable Environments, *American Psychologist*, vol. 53, nr.2, 1998.

112. Masten, Ann-S., Tellegen, Auke. *Resilience in developmental psychopathology: Contributions of the Project Competence Longitudinal Study. Development and Psychopathology* în *Development and Psychopathology*, 2012, Vol. 24.
113. Mărginean, Ioan, „Calitatea vieții percepute în România”, în Mărginean, Ioan, Bălașa, Ana, *Calitatea vieții în România*, Editura Expert, București, 2002.
114. Mead, Herbert , George, *L'Esprit, le soi et la société*, PUF, Paris, 1963.
115. Merton, Robert, *Social Theory and Social Structure*, Glencoe, I11, The Free Press, Editura Rev, 1957.
116. Micle, Beniamin, *Inițieri catehetice*, Eparhia Râmnicului, 1988.
117. Mills, Charls, Wright, *Imaginația sciologică*, Editura Politică, București, 1975.
118. Mircea Eliade, *Jurnal, Vol. I*, Editura Humanitas, București, 1993.
119. Mitrofan, Iolanda, Mitrofan, Nicolae, *Familia de la A la Z*, Editura Științifică, București 1991.
120. Mogonea, Florentin, Remus, Mogonea, Florentina, ”Valențe formative ale educației religioase în modelarea personalității” în *Altarul Reîntregirii. Tinerii în Biserică și în Societate*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2016, pp. 461-478.
121. Momanu, Mariana, *Introducere în teoria educației*, Editura Polirom, Iași, 2002.
122. Neamțu, George, *Tratat de asistență socială*, Editura Polirom, Iași, 2003.
123. Nicola, Ioan, *Pedagogie*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1992.
124. Nicola, Ioan, *Tratat de pedagogie școlară*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996.
125. Nicolau, Vasile, *Școală și caracter*, Editura Cultura Românească, București, 1938.
126. Nisipeanu, Ioan, Geantă, Teodor, *Călăuza metodologică practică*, Editura Cugetarea – Georgescu Delafras, București.
127. Odio, Benito, Elizabeth, *Elimination de toutes les formes d'intolerance et discrimination fondees sur la religion ou la conviction*. New York: Nations Unites, 1989.
128. Olariu, Iosif, *Manual de Teologie Dogmatică Ortodoxă*, Editura Tiparul Tipografiei Diecezane, Caransebeș, 1907.
129. Opreș, Dorin, (coord.), *Educația religioasă în dialog cu societatea. Cercetări pedagogice, psihologice și istorice*, Editura Reîntregirea, Arhiepiscopia Ortodoxă, Alba Iulia, 2010.
130. Opreș, Dorin, Opreș, Monica, *Religia și școala. Cercetări pedagogice, studii, analize*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 2011.

131. Opreș, Monica, (coord.), *Demersuri investigative în educația religioasă*, Editura Reîntregirea, Arhiepiscopia Ortodoxă, Alba Iulia, 2010.
132. Vitillo, Robert și Tobis, David, *Programul de consolidare a serviciilor pentru copii și familii aflate în situații deosebit de dificile: un răspuns al României în colaborare cu UNICEF*, Departamentul pentru protecția copilului, București, 1997.
133. Petre, Nina, „Asistent maternal”, în Pop, Luana, Miruna. (coord.), *Dicționar de politici sociale*, Editura Expert, București, 2002.
134. Petrică, Ion, *Religiozitatea și instituțiile sociale în România*, Institutul European, Iași, 2013.
135. Petrova-Dimitrova, Nelly, *Introducere în reziliență*, Social Activities and Practices Institute, Sofia, 2017, trad. Morosan, Raluca-Vasilica, Cluj-Napoca, 2017.
136. Pfenning, Astrid A. și Bahle, Thomas, *Structures of Social Services in Germany*, în Institut für Sozialarbeit und Sozialpädagogik (ed.): *Social Services in Transitions. Towards a European Social Services Information System*. Frankfurt: ISS, 2002.
137. Plugaru, Liviu, *Introducere în sociologia educației*, Editura Psihomedica, Sibiu, Brașov, 2004.
138. Pogolșa, Lilia, *Teoria educației: inovație și modernizare. Considerații cu privire la educația religioasă*, Institutul de Științe ale Educației, Univers Pedagogic nr. 1 (45) 2015.
139. Popa, Marian, *APIO - Metodologia cercetării (note de curs): 11_Noțiuni de cercetare calitativă*, p.21, http://www.apio.ro/upload/mc11_cerc_calit_12.pdf, consultat în aprilie 2020.
140. *Psychology: APA Review of Books*, 46(4), pp. 420–422, Kumpfer, Karol. L. Factors and Processes Contributing to Resilience. In M. D. Glantz & J. L. Johnson (Eds.), *Resilience and Development. Positive Life Adaptations*, Kluwer Academic/Plenum Publishers, New York, 1999.
141. Popovici, Dumitru, *Sociologia educației*, Editura Institutul European, Iași, 2003.
142. Robertson, Roland, *The Sociological Interpretation of Religion*, Schocken, N. York, 1970.
143. Rotariu, Traian, Iluț, Petru, *Ancheta sociologică și sondajude de opinie*, Editura Polirom, Iași, 2006
144. Rotariu, Traian, Voineagu, Vergil, (coord.), *Inițiere și schimbare. Dimensiuni sociale ale tranziției în România*, Editura Polirom, Iași, 2012.

145. Rutter, Michael, „Resilience concepts and findings: implications for family therapy” în *Journal of Family Therapy*, (21), 1999, 119–144, apud. Bunea, Ovidiu, *Construcția rezilienței de către tinerii din centrele de plasament*, Editura Expert Projects, 2019.
146. Saks, Michael J., Krupat, Edward, *Social Psychology and Its Applications*, Harper & Row, New York, 1988.
147. Sandor, Sorin, Dan, *Metode și tehnici de cercetare în științele sociale*, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2013.
148. Sf. Ioan Gură de Aur, *Părinți, copii și creșterea lor*, Editura Panaghia, Vatra Dornei, p. 44.
149. Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre slava deșartă și despre creșterea copiilor*, E.I.B.M.B.O.R., București, 2001.
150. Sf. Ioan Gură de Aur, *Părinți, copii și creșterea lor*, Culegere de texte patristice și traducerea lor în neogreaca de Ierom. Benedict Aghioritul, trad. Zenaida Anamaria Luca, Editura Panaghia, s.a. p. 40.
151. Silverman, David, *Interpretarea datelor calitative. Metode de analiză a comunicării, textului și interacțiunii*, trad. Toplean, Adela, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 41.
152. „Sociologia religiilor (1942-1943), Lecția a XI-a” în vol. *Filosofie și religie în evoluția culturii românești moderne*, București. *Studii și antologie de Ghiță, S. și Ghișe, D.*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984.
153. Solomon, Andrew, *Departate de trunchi. Douăsprezece feluri de dragoste. Părinți, copii și căutarea identității*, Editura Humanitas, București, 2015.
154. Stanton, Howard, “Mother Love in Foster Homes”, *Marriage and family living*, vol.18, nr. 4, 1956, pp. 301-307, apud. Cojocaru Daniela, *Copilăria și construcția parentalității. Asistența maternală în România*, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 75
155. Stănciulescu, Elisabeta, *Teorii sociologice ale educației*, Editura Polirom, Iași, 1996.
156. Șchiopu, Ursula, Verza, Emil, *Psihologia vârstelor*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981.
157. Șoitu, Laurenți, Conțiu, *Copilul instituționalizat – perspective psihosociale*, în Neamțu, George, *Tratat de asistență socială*, Editura Polirom, Iași, 2003.
158. Tănăsescu-Vlas, A., *Viața de familie*, (traducere din limba rusă) Editura Sophia, Editura Cartea Ortodoxă, București, 2009.
159. Ilie Bădescu în *Istoria sociologiei. Teorii contemporane*, Editura Porto Franco, Galați, 1993, Capitol consacrat lui A. Comte și regăsit în Bădescu, Ilie, *Enciclopedia*

- Sociologiei Universale – Vol.I – Fondatorii*, Editura Mica Valahie, București, 2005, pp. 51-56.
160. Teșu, Ioan, C., *Învățăături ale Sfântului Paisie Aghioritul despre educația copiilor*, în Revista “Teologie și Viață. Revistă de regândire și spiritualitate creștină”, nr. 9-12 septembrie-decembrie 2016, Editura Doxologia, Iași.
161. Thimmel, Andreas, in Anheier, HK and Kumar, S., *Social Services in Europe - An Annotated Bibliography*, Germany, 2003.
162. Timiș Vasile, *Misiunea Bisericii și educația*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004.
163. Tisseron, Serge, *La Resilience*, Presse Universitaire de France, Paris, 2007.
164. Todoran, Isidor, *Teologia Dogmatică pentru Seminariile Teologice*, Ediția a cincea, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004.
165. Todoran, Isidor, Zăgorean, Ioan, *Teologia Dogmatică. Manual pentru seminariile teologice*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991.
166. Tomescu, Ion, *Reorganizarea învățământului teologic*, Editura Institutul Grafic Gutenberg, Râmnicu Vâlcea, 1935.
167. Tutty, Leslie, Rothery, Michael, Grinnell, Richard, *Cercetarea calitativă în asistența socială. Faze, etape și sarcini*, Editura Polirom, Iași, 2005.
168. Tylor, Edward. *Primitive Culture, Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art, and Custom*, London, 1891.
169. Valadier, Paul, „Société moderne et religion chrétienne”, în Legrand, Hervé, *Les évêques d'Europe et la nouvelle évangélisation*, Les Editions du Cerf, Paris, 1991, pp. 212-229, apud. Săplăcan, Călin, „Secularizare și religie”, în *Journal for the Study of Religions & Ideologies*, JSRI, Nr.5, Rummer 2003.
170. Vasile, Diana, Lucia, *Trauma familială și resursele compensatorii*, Editura SPER, București, 2011.
171. Voas, David, Crockett, Alasdair, *Religion in Britain: Neither believing nor belonging*. *Sociology*, Vol. 39, Nr. 1, 2005.
172. Voas, David, *The Rise and Fall of Fuzzy Fidelity in Europe*. *European Sociological Review*, Vol. 25, nr. 2, 2009, pp. 155–168. (<https://academic.oup.com/esr/article/25/2/155/491158>), consultat în ianuarie 2020.
173. Voicu, Mălina, *România religioasă. Pe valul european sau în urma lui?*, [Institutul European](http://www.institutul-european.ro), Iași, 2007.

174. Vulcănescu, Mircea, conferința *Religia și viața socială* în „Manuscriptum”, nr. 1-2/1996.
175. Weber, Max, *Etica protestantă și spiritual capitalismului*, trad. Lemnij Ihor, Editura Humanitas, București, 2003.
176. Weber, Max, *From Max Weber: Essays in Sociology*, Translated, Edited, and with an Introduction by H. H. Gerth And C. Wright Mills, Oxford University Press, New York, 1946.
177. Willaime, Jean-Paul, *Sociologia religiilor*, Editura Institutul European, Iași, 2001.
178. Wilson, Bryan, *Religia din perspectiva sociologică*, Editura Trei, București, 2000.
179. Windle, Gillian, *What is resilience? A review and concept analysis. Reviews in Clinical Gerontology*, vol. 21, nr. 2, 2011.
180. Wolton, Thierry, *O istorie mondială a comunismului. Încercare de investigație istorică. Volumul II – Când moare corul. Victimele*, Editura Humanitas, București, 2020,
181. www.copii.ro, consultat în august 2019.
182. Yinger, J. Milton, *The Scientific Study of Religion*, Macmillan, New York, 1970.
183. Zamfir, Cătălin, *Spre o paradigmă a gândirii sociologice. Texte alese*, Editura Cantes, Iași, 1999.
184. Zamfir, Cătălin, *Politica socială în România în tranziție*, în Zamfir, E. și Zamfir, C. (coord.), *Politici sociale. România în context european*, Editura Alternative, București, 1995.